

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

В. В. Овчарук, В. Г. Овчарук

**ФОРМУВАННЯ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

Монографія

Вінниця
ВНТУ
2021

Замовити цю книгу <https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/book/625>

Видавництво Вінницького національного технічного університету

<https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog>

УДК 378.147.015.3:796(043.5)

О-35

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 8 від 29.01.2021 р.)

Рецензенти: **І. В. Хомюк**, доктор педагогічних наук, професор

Б. А. Максимчук, доктор педагогічних наук, професор

Овчарук, В. В.

О-35 Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів технічних закладів вищої освіти засобами фізичного виховання: монографія / В. В. Овчарук, В. Г. Овчарук. – Вінниця : ВНТУ, 2021. – 211 с.

ISBN 978-9 66-641-833-6

В монографії обґрунтовано та розроблено теорію і методику впровадження низки педагогічних умов, скерованих на формування здоров'язберігаючої компетентності, а саме: оптимізацію організаційної та інтерактивної освітньої діяльності учасників освітнього процесу; стимулювання самостійних та самоініціативних форм освітньої діяльності; зміну змісту освіти з дисципліни «Фізичне виховання» з урахуванням професійної специфіки студентів технічного профілю. Монографія розрахована на фахівців галузі фізичного виховання, а також може бути корисною студентам та аспірантам вузів відповідного спрямування.

УДК 378.147.015.3:796(043.5)

ISBN 978-9 66-641-833-6

В. В. Овчарук, В. Г. Овчарук, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	5
ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	8
1.1 Науковий аналіз проблеми формування здоров'язберігаючої компетентності.....	8
1.2 Дефінітивний аналіз, сутність та змістова характеристика понять	19
1.3 Основні структурні компоненти здоров'язберігаючої компетентності у процесі занять з фізичного виховання	27
1.4 Критерії, показники та вихідні дані сформованості здоров'язберігаючої компетентності.....	36
Висновки до першого розділу.....	45
Список використаних джерел	46
РОЗДІЛ 2 МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	57
2.1. Аналіз педагогічних умов формування здоров'язберігаючої компетентності студентів засобами фізичного виховання.....	57
2.2 Оптимізація організаційної та інтерактивної освітньої діяльності студентів на заняттях з фізичного виховання як педагогічна умова	66
2.3 Педагогічні умови стимулювання самостійних та самоініціативних форм освітньої фізкультурної діяльності	76
2.4 Адаптація змісту дисципліни «Фізичне виховання» до професійної специфіки студентів технічного профілю.....	81
2.5 Модель формування здоров'язберігаючої компетентності	87
Висновки до другого розділу	94
Список використаних джерел.....	96

РОЗДІЛ 3 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ І МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	101
3.1 Імплементация доцільних педагогічних умов у ході формульованого експерименту.....	101
3.2 Доцільна зміна змістової частини дисципліни «Фізичне виховання» з метою формування здоров'язберігаючої компетентності.....	116
3.3 Аналіз і статистична оцінка результатів педагогічного експерименту	133
Висновки до третього розділу	164
ВИСНОВКИ	168
Додаток А.....	171
Додаток Б.....	172
Додаток В	176
Додаток Г.....	181
Додаток Д.....	184
Додаток Е.....	185
Додаток Ж	187
Додаток З.....	190
Додаток К.....	191
Додаток Л.....	192
Додаток М.....	193
Додаток Н.....	206
Додаток П.....	208
Додаток Р.....	209
Додаток С.....	210

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я
ВНТУ – Вінницький національний технічний університет
ВТК – Вінницький технічний коледж
ВСД – вегето-судинна дистонія
ДонНУ – Донецький національний університет імені Василя Стуса
ЕГ – експериментальна група
ЗВО – заклад вищої освіти
ЗЗК – здоров'язберігаюча (здоров'язбережувальна) компетентність
ЗСЖ – здоровий спосіб життя
КГ – контрольна група
ПК – персональний комп'ютер
ПУ – педагогічні умови
ТЗВО – технічний заклад вищої освіти
ФВ – фізичне виховання
ФК – фізична культура

ПЕРЕДМОВА

Сучасна антропоцентрична парадигма освіти передбачає набуття обов'язкових для здобувачів вищої освіти компетентностей, детермінованих вимогами нинішнього суспільства, зокрема уміння застосувати новітні досягнення науки, розвивати потребу й здатність навчатися впродовж життя, вдосконалювати комунікативну компетентність тощо, проте необхідною умовою досягнення зазначених вище компетентностей є високий чи принаймні достатній валеологічний стан майбутнього фахівця. Майбутніх фахівців технічної сфери, зважаючи на техногенні небезпеки і професійні впливи, ці аспекти стосуються в першу чергу.

Нарощування виробничого потенціалу України та збільшення внутрішнього валового продукту безпосередньо пов'язане з професійною діяльністю фахівців технічної сфери. При цьому педагогіка вищої школи значною мірою має взяти на себе розв'язання проблеми визначення й забезпечення належних умов праці та формування в майбутнього фахівця внутрішньої мотивації, потреби і культури здоров'язбереження, а отже, – доцільного використання й примноження фізичних, психологічних і професійних ресурсів особистості, що приведе до значних результатів у праці, самореалізації та саморозвитку.

До 90-х років ХХ ст. робітничі й студентські колективи командно-адміністративними методами примусово долучалися до так званих добровільних спортивних рухів та організацій. Ці заходи не містили ні найменших ознак добровільності, внутрішньої вмотивованості, а індивідуально-особистісного підходу й поготів. Із настанням істинної демократії і набуттям людиною широких прав і можливостей питання фізичного розвитку, окрім державної, перемістилися в особисту площину, а демократизація суспільства відкрила особистісні перспективи саморозвитку.

З набуттям Україною незалежності було прийнято низку державних документів, що стосуються покращення здоров'я населення країни. Основні з них такі: Закон України «Про охорону здоров'я» (2014 р.), Комплексна програма «Здоров'я нації» (2002 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, «Закон України про фізичну культуру і спорт» (1994 р.),

Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні (1994 р.), Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998 р.). Ці документи часто оминають проблему кореляції здоров'язбереження й професійної освіти та виробничої діяльності, що частково компенсується іншими позаосвітніми факторами – безпекою життєдіяльності, менеджментом персоналу, науковою організацією праці, медичною та виробничою профілактикою травм і захворювань.

Відповідно до вказаних вище цільових програм збереження й примноження здоров'я громадян особливу увагу планується приділити навчальній, фізичній і спортивній діяльності студентської молоді, формуванню валеологічного світогляду, потреб у збільшенні особистої ефективності на всіх ділянках активної діяльності. Це пов'язано з погіршенням фізичного й психологічного здоров'я, причиною якого є зниження валеологічних показників саме молодого населення, що викликає потребу в майбутній дієздатній еліті, яка, на жаль, змушена формуватися в перехідних неекологічних умовах праці, детермінується напруженими умовами навчання й проживання студентів (низький рівень життя, нерегламентований режим дня, гіподинамія, залежність від «віртуального комп'ютерного» середовища тощо).

Аналіз наведених вище законів, програм і положень, релевантної літератури та пропедевтичні спостереження за студентами технічних спеціальностей ЗВО України дозволяють зробити висновок, що необхідно створити діючу модель здоров'язбереження для такого контингенту студентів і наповнити її конкретним технологічним інструментарієм, зокрема в рамках імплементації в освітній процес дисципліни (факультативу) «Фізичне виховання».

Результат цієї монографії полягає в розробленні та впровадженні в освітній процес технічних ЗВО змістово-методичного забезпечення, педагогічних умов та їх практичного застосування, а також способів діагностування сформованості здоров'язберігаючої компетентності студентів технічних ЗВО. Практичні результати можуть бути використані під час розроблення та впровадження навчально-методичних рекомендацій з дисципліни (факультативу) «Фізичне виховання» у ЗВО технічного, економічного, авіаційного, машинобудівного та інших профілів.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У розділі здійснено науковий аналіз проблеми формування здоров'язберігаючої компетентності (ЗЗК), визначено проблеми її формування, структурні компоненти та окреслено дефініції основних понять; визначено критерії, показники та вихідні дані сформованості здоров'язберігаючої компетентності.

1.1 Науковий аналіз проблеми формування здоров'язберігаючої компетентності

Починаючи з кінця XIX століття й до сьогодні на тлі глобальної екологічної кризи, зміни клімату, зростання пасивної комфортності й відходу від споживання власне природних продуктів і благ, проблема здоров'я окремої людини, нації, людства постала як ключова й навіть глобальна: здоров'я людини визнається найвищою цінністю поруч із правами й свободами її особистості.

Ці фактори привернули пильну увагу науковців до питань медицини, гігієни, валеології, екології, фізичного виховання, медико-біологічної, а останнім часом і соціонімічної сфери – психології, соціології, педагогіки. Зокрема, у царині педагогіки вищої школи, окрім новітніх методик формування професійних компетентностей, нагально постала проблема формування саме здоров'язберігаючих, оскільки майбутній молодий фахівець є інтелектуальним, духовним і фізичним носієм та взірцем професіональної діяльності й життєвого чину, реалізація яких тісно пов'язані.

Науковий аналіз проблеми створення здоров'язберігаючого середовища вищої школи, як і освіти загалом, серед актуальних проблем суспільства останнім часом вийшов на перше місце й набув наскрізного міждисциплінарного характеру, проникнув у фокус політичних і навіть міжнародних правових дискусій. Це пов'язано з тим, що швидко змінюване неекологічне цифрове середовище різко вплинуло на порушення природного гомеостазу людини. Політики, соціологи й науковці зрозуміли: ситуація може стати критичною, якщо не розпочати докорінно й тотально змінювати ставлення людини до себе, оточуючих і світу. Головним інструментом тут бачиться сфера освіти як єди-

на форма суспільної свідомості, яка спеціально скерована на формування людини.

У структурі сучасної освіти відбулися кілька ключових і важливих для нашого дослідження світових реформ: по-перше, найефективнішою визнано гуманітарну антропоцентричну синергетичну освітню парадигму; по-друге, визнано, що ефективною може бути тільки неперервна освіта (упродовж життя); по-третє, переглянуто місце валеологічного компоненту освіти, ролі фізичного виховання й рухової активності суб'єктів освіти та їх всебічного розвитку взагалі. Так, І. Сулейманов [98] та О. Трещева [103] ще на початку 2000-х років відзначили ці важливі для здоров'язберігаючої парадигми фізичного виховання тотальні реформи філософії освіти. Окрім цього, основними компетентностями кожної сучасної людини Рада Європи визнала з-поміж інших уміння вчитися впродовж життя, ефективно комунікувати, адекватно реагувати й засвоювати новітні здобутки науки і техніки. Ці компетентності напряду пов'язані з адаптивними механізмами постколоніальної людини і є базисом її саморозвитку, самовдосконалення й ефективної екологічної взаємодії зі світом.

С. Кириленко у процесі свого наукового дослідження розробила валідні для початкового експерименту в роботі зі студентською молоддю передумови, критерії й структурну модель становлення валеокультури особистості старшокласника. Авторкою було розроблено й апробовано нові соціально-педагогічні умови для формування ЗЗК необхідних для старшого підліткового та молодшого юнацького віку [52].

Вітчизняними науковцями чимало зроблено в дослідженні суміжних наукових царин, так М. Ковтонюк [56] досліджувала теоретичні і методичні засади фундаменталізації загальнопрофесійної підготовки, В. Фрицюк [105] – питання професійного саморозвиток як психолого-педагогічної категорії, Г. Васянович досліджував морально-правову відповідальність, в тому числі й майбутнього фахівця за себе й інших [17].

На межі тисячоліть ключовою проблемою надмірно інформатизованого й комфортного людства постало питання підвищення якості життя й функціонування особистості (екзистенція), яке неодмінно вимагає докорінної модернізації освіти. Реформи передбачають перегляд змісту, цілей та інструментарію освітнього процесу, який при імплементації всіх навчальних дисциплін та розвивально-виховних заходів обов'язково вимагає зберігаючих, превентивних та оздоровчих техно-

логії й екологічного, доступного, гігієнічного середовища. Найбільшою мірою це торкається впливу на молодь у середовищі ЗВО на етапі їхньої соціалізації й стрімкого входження в самостійне життя й суспільно-виробничі відносини. В першу чергу, зміна освітніх умов і освітнього змісту стосується викладання найбільш практично спрямованої на формування валеологічної культури й поведінки дисципліни – «Фізичне виховання».

Сучасні науковці вбачають основу здоров'язбереження студентства в прищепленні теоретичних і практичних компетентностей з оздоровлення, валеологічної культури та самозбереження, що найбільше відповідає розвивальній меті будь-якої освіти. Фізичне виховання має особливий функціональний статус серед інших дисциплін: воно здійснює свій розвивальний і формувальний вплив, виходячи не з теорії й лекційного навантаження, а з найбільш древніх фізичних і фізіологічних ресурсів людини – рухової активності, яка за умов її успішного і раціонального запровадження в життя, найглибше мотивує людину незалежно від ступеня й напрямку освіти.

За останні роки (2013–2020) в Україні остаточно утвердилася європейська орієнтованість усіх форм суспільної свідомості й система гуманістичних цінностей. При цьому в освітній практиці перевага надається індивідуалізованим особистісно орієнтованим підходам, оскільки індивід та особистість з її самістю й унікальністю вважається найвищою цінністю. Сегментованість підходів при викладанні предмету або факультативу з фізичного виховання у ЗВО полягає у модифікації змісту й інструментарію, виходячи зі специфіки навчальних груп (звичайні, медичні) та специфіки напрямку підготовки студентів (гуманітарні, технічні, природничі спеціальності, студенти-фізкультурники, майбутні військові тощо).

Частина педагогів, психологів та валеологів [82] сходяться на думці, що задля успішного прищеплення й удосконалення здоров'язбережувальних технологій у процесі викладання фізичної культури найоптимальнішою є освітня діяльність в рамках особистісно орієнтованої синергетично-гуманістичної освітньої парадигми, в лоні якої основним педагогічним завданням виступає зміна мотиваційно-ціннісної сфери студента, формування у нього потреби самоактуалізації, самовдосконалення, саморозвитку й самозбереження при різних типах діяльності й соціальної взаємодії. Усе це потребує залучення ши-

рокого спектру підходів та методик. Так, у роботі О. М. Коберника [54] широко проаналізовано застосування проектних методик в освіті, О. В. Акімова [2] вивчає теоретико-методичні засади формування творчого мислення, А. М. Коломієць [57] розробляє технології використання особистісно зорієнтованих технологій навчання. У працях В. І. Шахова [108] розглянуто на прикладі майбутніх педагогічних працівників загальні теоретико-методичні основи базової освіти. Усе це складає підґрунтя для вивчення окремих спеціальних компетентностей.

Проте широке впровадження в навчальний процес здоров'язберігаючих технологій потребує реформування системи освіти, яке намітилося останніми роками: реформа шкільної освіти, прийняття нового Закону про вищу освіту, утвердження компетентнісної парадигми. Остання в плані формування здоров'язберігаючої компетентності студента технічного ЗВО передбачає особистісноцентричний підхід, при реалізації якого знання й компетентність зі здоров'язбереження й мотиваційно-ціннісна сфера студента рівнозначні, а модифікація освітніх умов при викладанні дисципліни здійснюється відповідно до професійної специфіки інженерно-технічного напрямку.

Новий статут ВООЗ визначає здоров'я як тривимірну фізичну, душевну й соціальну категорії, де спільним показником є благополуччя у цих сферах, тому розгляд міждисциплінарної (немедичної) категорії у працях сучасних науковців О. Антонової [4], Т. Бойченко [12], І. Брехман [13], В. Горащук [28], Л. Грицюк [31], І. Зимньої [42], Л. Мітіної [70], С. Омельченко [80], В. Оржеховської [81], Н. Тамарської [100] здійснюється комплементарно, або й синергічно. У прийнятій 2004 року Національній доктрині розвитку освіти в Україні вказано, що головним завданням освітньої та суспільно-політичної діяльності виступає забезпечення доступу населення до знань, можливостей та ресурсів, які дозволили б якісно і довго здійснювати життєвий шлях [72].

Формування здоров'язберігаючої компетентності відбувається в царині валеопедагогіки, а в рамках предмету нашого дослідження у впливі на компонентну тріаду людської сутності в такому порядку: тіло – душа – дух (маємо на увазі доцільний вплив на факультативах з фізичного виховання). Переважно чоловічий контингент технічних ЗВО України традиційно негативно ставиться до медичного чи психологічного вирішення проблем зі здоров'ям, проте, згідно з опитуван-

нями, фізична культура – один з найулюбленіших предметів непрофесійного циклу. Це дає викладачам фізичного виховання велику мотиваційну перевагу в очах вихованців. Подібне становище спостерігаємо й зі здоров'язбереженням у широкому валеологічному розумінні: якщо медичне вирішення проблем у свідомості більшості громадян будь-якого віку асоціюється з негативними відчуттями, то валеопедагогічне – більш м'яке, природне і таке, яке перебуває у сфері впливу самої людини: «Принципова особливість валеології полягає в тому, що вона переносить акцент у вирішенні основних проблем здоров'я із власне медичних підходів, за яких людина – пасивний споживач медичних послуг, на саму людину, його відповідальність за своє здоров'я» [56].

Значною мірою це стосується дисципліни фізичне виховання, причому опитування студентів вінницьких ЗВО (технічний, торговоекономічний, та педагогічний) виявило факт найбільшої вмотивованості до занять фізичною культурою саме у студентів технічного спрямування (студенти економічного та педагогічного профілю посідають за цим показником відповідно друге та третє місце).

Теоретичні основи здоров'язберігаючої компетентності закладаються студентам в обов'язкових університетських курсах «Основи валеології», «Основи медичних знань», «Основи екології», «Загальна психологія» тощо, проте ці курси не передбачають закріплення відповідних навичок на практиці, а тим більше зміни активності й діяльності студента. Фактично, єдиним практично орієнтованим навчальним предметом у неспеціалізованих ЗВО (в тому числі й технічного спрямування) залишається фізичне виховання.

У кінці ХХ століття почали стрімко розвиватися антропологічні науки, суміжні з медициною й педагогікою, в основі яких виникли напрямки – педагогіка дорослих (антропологіка), педагогічна валеологія, психогігієна. Останнім часом здоров'язберігаючі технології виділено в окрему царину педагогіки.

Сучасна валеологія змістила акценти з медичних на соціальні й педагогічні. Педагогічна валеологія вивчає методи й способи педагогічного впливу на здоров'я людини задля його збереження і покращення. Основними методами є профілактичний, формуючий і діагностуючий.

Психогігієна покликана в рамках немедичної психології й педагогіки формувати «внутрішню екологію», оптимізувати з допомогою організації педагогічних умов повноцінне функціонування психіки, оптимізувати психічні процеси, які можуть ставати причиною психосоматичних захворювань, девіантної поведінки, невротичних розладів тощо.

Педагогіка дорослих впливає на уже сформований індивід, тому коригує його в рамках відносно завершеної соціалізованості, надає професіоналові психолого-педагогічний інструментарій для суб'єктивної оптимізації індивідуального життєвого й робочого простору й обов'язково включає психогігієну.

Наразі розвиток і розробка здоров'язберігаючих технологій навчання й виховання – царина педагогіки. М. Смірнов розглядає освітні технології валеологічного напрямку в широкому й вузькому розумінні. До перших належать фонові технології впровадження освітнього процесу, які створюють оптимальне здоров'язберігаюче середовище для всіх його суб'єктів, тоді як вузьке розуміння передбачає розробку й імплементацію конкретних прийомів, методів, технік, заходів, які, по-перше, паралельно з основною дидактичною метою сприяють здоров'язбереженню, по-друге, оптимізують психічний та валеологічний стан учасників освітнього процесу [93, с. 32].

Здоров'я за медичного підходу є станом і деяким проміжним результатом впливу зовнішніх фізичних, внутрішніх фізичних (гормональний фон, наявність / відсутність генетичної схильності до хвороб, наявність паразитів тощо), зовнішніх психічних (стрес, нервові перенапруження) й, меншою мірою, внутрішніх психічних факторів, тоді як валеологічне й педагогічне поняття здоров'я найбільше пов'язане з особистісним впливом (педагога, валеолога, психолога, а найбільше – самої людини, про здоров'я якої йдеться). У зв'язку з подібними міркуваннями М. Віленський та В. Черняєв вважають, що цілеспрямоване самооздоровлення як компонент активності й діяльності студентів є одним з найважливіших складників і показників здоров'язберігаючої компетентності молоді [21].

Важливо визначити якісні складові здоров'язберігаючої компетентності та їхню співвіднесеність за важливістю, кількістю, послідовністю і способом формування. Так, Н. Калька [49] й С. Макаренко [65], вважають, що здоров'язберігаюча компетентність є трискладовою (ко-

гнітивний, особистісний і діяльнісний компоненти). Перший компонент містить знання, переконання й особисту культуру щодо людської біологічної та соціальної природи, оточення й взаємодії. Культура в будь-якому розумінні обов'язково передбачає наявність цінностей, серед яких в цьому контексті – здоровий спосіб життя, активність, тілесне здоров'я, гарне самопочуття, життєвий тонус тощо. Також когнітивний компонент включає знання, які реалізуватимуться у діяльносному сенсі, а саме – загальні знання про організм і психіку людини та її соціальну роль; знання про життєдіяльність, самозбереження, особисту безпеку, способи взаємодії з людським і предметним середовищем; власне здоров'язберігаючі технології та методи їх застосування щодо себе й інших.

Традиційно для педагогіки, діялісна складова – це система умінь і навичок усвідомленої адекватної й конструктивної активності з перетворення себе й навколишнього світу. Стосовно формування ЗЗК це – вмотивована реалізація системи базових навичок діяльності, поведінки й ставлення до власного здоров'я й валеологічно релевантних об'єктів життя й виробництва. Також сучасні науковці додають сюди діагностувальні навички щодо стану середовища, оточення, власного здоров'я й валеологічно релевантних об'єктів; проєктивні навички із прогнозування й удосконалення вказаних вище об'єктів.

Зрозуміло, що за такого всеохоплюючого й всепроникаючого підходу до впровадження валеоосвіти та компетентності зі здоров'язбереження валеологічний компонент, як і фізкультурний (руховий, розвиваючий) має бути присутнім у змісті й педагогічних технологіях при викладанні будь-якої дисципліни на усіх ланках освіти. Для цього дослідження важливо обґрунтувати кореляцію здоров'язберігаючих технологій і компетентності з різними напрямками підготовки у ЗВО, особливо технічним.

Фізичне виховання і спорт, на відміну від інших форм людської культури, передбачають не пасивне засвоєння створених іншими артефактів, а активну фізично-рухову участь з метою досягнення певних показників та фізично-психологічного саморозвитку, тому фізичне виховання як предмет має специфічне місце серед інших гуманітарних (статичних за своєю фізичною діяльністю) дисциплін.

На наш погляд, доречно згрупувати основні валеологічні, зокрема здоров'язберігаючі аспекти, за типами ортодоксальних наук, а відпо-

відно, і напрямків підготовки у ЗВО для того, щоб окреслити особливе місце ЗЗК в системі підготовки майбутнього професіонала технічного напрямку.

Найприродніше ЗЗК як ключова валеологічна складова бачиться в контексті природничих наук. Так, в основі вчення про здоров'язбереження лежать біологічні (анатомічні) дані щодо будови органів і систем людини, їх взаємозв'язку. При цьому навіть медичний та фізіологічний аспекти бачаться похідними. Недоліком і неповнотою природничого підходу до здоров'я людини є традиційний в науці дискретний підхід, за якого, скажімо, опорно-руховий апарат, органи кровообігу, травлення тощо уявляються відносно автономними системами.

Розглянемо конкретні технічні спеціалізації, особливо сприятливі й сенситивні до комплементарного формування валеологічної компетентності в тому числі й на практичних заняттях з фізичного виховання. Так, кібернетика як наука про системи управління наразі стала метадисциплінарною: без неї не обходиться ані сучасна освіта, ані медицина, ані соціальна сфера. Саме студенти кібернетичних напрямів підготовки (автоматичні системи управління, основи програмування), навчаючись, синергійно набувають знань і навиків з психології й технології управління, самоконтролю, здатності безпомилково й точно приймати важливі рішення, набувають навиків математичної й машинної обробки різноманітних даних. Науковці вважають, що технічний напрям формує низку життєво важливих компетентностей із взаємодії з техногенним середовищем, навичок з отримання зворотного зв'язку «людина – система», прищеплює навички безпечної для здоров'я ергономічної взаємодії з навколишнім світом [45].

Іншим оптимізувальним аспектом формування ЗЗК у студентів технічного напрямку є наскрізна інформатизація освіти, суспільного управління та інших сфер, що у вузькому розумінні є цариною технічних наук. Наразі інформатика вже стала загальною й обов'язковою дисципліною в усіх ЗВО, проте саме в рамках набуття технічних спеціальностей набуваються компетентності з програмування, автоматичної обробки даних, моделювання складних інженерних та соціальних процесів. В цій царині студент технічного ЗВО не тільки набуває навичок психогігієни точної напруженої праці, а й має можливість планувати, моделювати, прогнозувати й оцінювати процес й ефективність власної діяльності.

Релевантним аспектом є імплементація інформаційно-комунікаційних технологій в гуманітарну сферу, культурно-масову й спортивну діяльність, що сприяє цілісності як особистого, так і суспільного менеджменту, надає інженерові, кібернетикові й програмісту значну перевагу в навичках організації й самоорганізації.

Загалом, технічна професійна діяльність пов'язана з певними ризиками та шкідливими факторами. Маємо на увазі як «миттєві» небезпеки для здоров'я (техногенні травми, ураження струмом), так і розтягнені в часі професійні небезпеки (нервові перенапруження, магнітне поле, постійна взаємодія з матеріально-технічним неадаптивним середовищем, знижена рухова активність). Це додатково мотивує майбутніх спеціалістів технічного напрямку здійснювати окрему фонову діяльність для власного здоров'язбереження.

На жаль кількість абітурієнтів із вадами здоров'я, через екологію, відхід від природних біоритмів та інші нагальні причини, щороку збільшується. Особливу тривогу викликає здоров'я майбутніх працівників технічної сфери (ІТ-менеджерів, інженерів), робота яких пов'язана з працею на ПК, середовищем електромагнітного випромінювання, перебуванням в техногенному, часто неергономічному й неекологічному середовищі. Зрозуміло, що уникнути деструктивного впливу зовнішніх і внутрішніх (особистих) факторів на здоров'я студента технічного ЗВО тільки педагогічними засобами не можливо: «організація здоров'язбережувального навчального процесу не може повністю розв'язати проблему забезпечення високої якості навчання без вироблення нових підходів до побудови корекційного середовища для «групи ризику» – студентів із відхиленням у здоров'ї, тому в подальших дослідженнях зусилля науковців мають спрямуватися на формування такого середовища» [46].

Серед усіх категорій студентів (за віком і напрямком підготовки) студенти технічних ЗВО викликають найбільше занепокоєння, адже вони навчаються й практикуються в середовищі підвищеної небезпеки та фізичного впливу (вищий статус такого впливу мають тільки курсанти військових ЗВО). З іншого боку, працюючи після закінчення ЗВО й удосконалюючи свої вміння (освіта впродовж життя), молоді спеціалісти продовжують перебувати під негативним впливом електромагнітного комп'ютеризованого й часто неергономічного середовища. Інший аспект технічної діяльності й здобуття технічної освіти

полягає у відповідальності й сконцентрованості праці (навчання), адже саме працівники інформаційно-технічного напрямку несуть відповідальність за прогрес, обсяги виробництва, матеріальні блага тощо.

І. Смолякова, вивчаючи проблеми дотримання здорового способу життя студентами технічних ЗВО зазначає: «Серед студентів ТЗВО спостерігаються впродовж багатьох років тенденції зниження рівня фізичного і психічного здоров'я, зростання захворюваності, недостатній рівень фізичної працездатності і фізичної підготовленості і як наслідок – після закінчення ЗВО недостатній рівень фізичної надійності і готовності до інтенсивної виробничої діяльності» [95]. Це свідчить, що саме фізична й фізіологічна «надійність» фахівця технічної сфери прямо впливає на якість його праці, тим більше, що ціна техногенної помилки в роботі професіонала зазвичай набагато більша, ніж гуманітарної.

Науковці О. Жбанков [40] та В. Зайцев [41] доводять, що потрапляння абітурієнта із середовища сім'ї і школи у напружене й психотравмуюче середовище ЗВО тягне за собою зміну життєвих біоритмів, потребує високого рівня життєвої самостійності й відповідальності, новизни, є значним психосоматичним подразником, що негативно впливає на здоров'я ще несформованого організму. Серед найбільш деструктивних факторів науковці виокремлюють зниження адаптаційного потенціалу, нервову виснаженість, перше, що впливає на нервову, серцево-судинну, травну, опорно-рухову системи організму. Тому виховання у першокурсників ЗЗК з перших занять на факультативі чи предметі «Фізичне виховання» має першочергове значення, тим більше, що воно якісно доповнює валеокомпетентності, які викладаються з перших курсів на дисциплінах загального циклу («Культурологія», «Основи медичних знань», «Загальна психологія» тощо).

Сучасне імплементування здоров'язберігаючих технологій в освітній процес, а також формування упродовж цього процесу відповідної компетентності здійснюється в нашій державі на тлі сприятливих соціально-політичних, медичних та освітніх умов: а) медичної та соціальної реформ; б) визнання здоров'язберігаючого та розвиваючого пріоритету освіти над власне дидактичним; в) визнання першочергової важливості екологічної та валеологічної безпеки в побуті, в навчанні й на виробництві. Спільним знаменником такого підходу є теза про те,

що тільки соціально, психологічно й фізично здорова й благополучна особистість здатна до якісного вискооефективного життя, активності, трудової діяльності, що, в свою чергу, синергічно підвищує продуктивність праці, інтенсифікує процеси [7].

Компетентнісний підхід до здоров'язбереження відповідає сучасним освітнім тенденціям, згідно з якими суть і мета професійної освіти полягає у формуванні, розвитку й подальшому саморозвитку базових та предметних (фахових) компетентностей. Наразі базові й фахові компетентності, особливо при підготовці спеціалістів гуманітарного профілю, значно зближуються, а об'єктом майбутньої професійної діяльності є і професійна сфера, і сам фахівець. Як зазначає Т. Миронюк, «результатом такого (навчального) процесу є формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості».

Вітчизняними науковцями доведено, що низький рівень здоров'я майбутніх працівників технічної та інформаційної сфери негативно відбивається на а) продуктивності навчання й праці; б) мотивації перетворювальної й креативної діяльності; в) основних професійних якостях інженера (зосередженість, раціональний підхід, відповідальність, особиста безпека); г) на продуктивності діяльності і, як результат, конкурентоспроможності на ринку праці та послуг [65, 101].

Наведені вище міркування створюють теоретичне підґрунтя для педагогів і професійну вмотивованість для всіх учасників освітнього процесу, щоб зробити здоров'язбереження наскрізним принципом навчальної діяльності та всіх інших життєвих форм активності.

Отже, сучасні суспільно-політичні умови якнайсприятливіші для розроблення й імплементації новітніх принципів, методик і технологій формування професійних компетентностей майбутніх фахівців технічного напрямку, при чому освітня діяльність з формування знань і навичок здоров'язбереження набуває наскрізного міждисциплінарного характеру. Доцільній зміні освітніх та валеологічних умов на заняттях з фізичного виховання та поза ними сприяють нові рамкові закони й визнання на міжнародному рівні гуманітарної антропоцентричної освітньої парадигми як найоптимальнішої. Особистісно центрований

підхід і поширення немедичних дефініцій здоров'я, визнання необхідності освіти й самовдосконалення впродовж життя дозволяє перетворити фізичне виховання й усвідомлену рухову активність суб'єктів освіти на основний інструмент та їх всебічного розвитку, підвищення якості життя, а також формування ЗЗК за висхідним принципом: від активності – до цінностей.

1.2 Дефінітивний аналіз, сутність та змістова характеристика понять

Останнім часом в гуманітарних науках, в тому числі й у педагогіці, спостерігається надмірне накопичення міжнаукових і привнесених із суміжних наук нових термінів, що породжує неоднозначність, синонімію, а подекуди – науковий еkleктизм. У зв'язку з цим необхідно окреслити достатню й доцільну кількість ключових понять, які вербалізують предмет, об'єкт й інструментарій дослідження.

Основні терміни й номенклатури здоров'язберігаючого компоненту освіти та компетентнісного підходу закріплені в правових документах держави, зокрема у Законі України «Про вищу освіту». У цьому документі компетентності вважаються основною «модельною одиницею» освітнього процесу, а їх сукупність відповідно до напрямку підготовки – метою й очікуваними результатами. О. Вербицький, досліджуючи розвиток і становлення компетентнісного підходу, вважає компетентності «конкретними концептуальними результативно-цільовими основами проектування змісту загальної освіти» [20, с. 12].

Недоліком валеології як міждисциплінарної гуманітарної науки про здоров'я є відсутність власного чіткого термінологічного апарату. У нашому випадку дослідження перебуває на стику валеології, педагогіки й фізичного виховання. В методологічному й психологічному аспектах ці сфери мають багато спільного в термінологічному апараті.

Н. Рибачук, вивчаючи семантичні аспекти ключових понять здоров'язбереження, зазначає: «Термінологічна двозначність особливо шкідлива, коли йдеться про поняття тісно пов'язані одне з одним, але такі що відображають суттєво різні за своєю природою явища. Стосовно проблематики нашої роботи до розряду таких понять необхідно віднести: «фізичне виховання», «фізична культура», «культура здо-

ров'я особистості», «культура здоров'я студентів», «здоров'я», «само-збереження здоров'я» та деякі інші. Науковець відзначила, що в багатьох випадках, особливо на практиці такі поняття вживаються як синоніми [86].

Відомий психолог О. Леонтьєв зазначав: «Ми без труднощів виокремлюємо різні рівні вивчення людини: рівень біологічний, на якому вона відкривається як тілесна, природня сутність, рівень психологічний, на якому вона виступає як суб'єкт свідомої діяльності, і, нарешті, рівень соціальний, на якому вона проявляє себе в реалізації об'єктивних суспільних відносин, суспільно-історичного процесу» [62]. Якщо екстраполювати такий багатоаспектний підхід до сутності людини в площину формування здоров'я засобами фізичного виховання та педагогіки, то необхідно звести ключові поняття до тріади метакатегорій ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ (в системному й усвідомленому вияві – діяльність) – КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ЗДОРОВ'Я. Здоров'я та компетентність для його збереження – вища фізкультурно-педагогічна мета ЗВО, проте на теоретичному рівні це поняття є швидше початковим і вихідним, аніж кінцевим.

У визначенні здоров'я Б. Бутенком важливим і ключовим аспектом виступає темпорально-динамічна складова (змінюваний стан): «Здоров'я людини – це динамічний стан, що характеризується в кожен даний момент неперервністю розвитку фізичних властивостей і пов'язаних з ними вегетативних функцій, а також психічних якостей у відповідності з вимогами людського суспільства» [14]. Динамічність як ключова характеристика здоров'я як стану дає педагогам сподівання на його зміну, встановлення доступними освіті засобами його відносно стійкості.

Довгий час у науці домінувало медико-біологічне поняття здоров'я, в основі якого лежала теза про «відсутність хвороби», а хвороба – як певна автономна сутність, проте з 70-х – 80-х рр. ХХ століття і хвороба, і здоров'я розглядаються як певні стани часто суб'єктивного характеру. Здоров'я – функціональний стан організму та психіки людини, за якого можливе здійснення життєздатності, розвитку, відтворення, креативної діяльності при переживанні доброго самопочуття. Сутність здоров'я як стану підтверджують наукові й народно-побутові спостереження. Згідно з останніми, здоров'я – найбільша

діяльнісному розумінні є низкою планомірних заходів в доцільно змінених педагогічних умовах. Теоретико-методологічною структурою ЗЗК визнано здоров'язберігаючу свідомість, здоров'язберігаючу компетентність та здоров'язберігаючу діяльність, що на практиці виявляється в поступовому й планомірному формуванні таких послідовних складових, як *організація–мотивація–участь–активність–діяльність–цінності–здоров'язберігаюча свідомість*. При цьому ефективність появи достатнього рівня вказаних вище компетентнісних структур оцінюється за мотиваційно-ціннісними, фізичними (фізкультурними, нормативними) та медико-валеологічними показниками.

Основні наукові результати першого розділу монографії відображені в публікаціях авторів [74–79].

Список використаних джерел

[1] А. Ю. Ажиппо, Е. Н. Блещунова, и Л. С. Джигалова, «Использование компьютерных технологий в системе педагогического контроля в спорте», в *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, С. С. Єрмаков, ред. Харків: ХХП, 1999, № 7, с. 52–57.

[2] О. В. Акімова, «Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти», автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2010. 43 с.

[3] І. П. Аносов, *Сучасний освітній процес: антропологічний аспект*. Київ: Твім інтер, 2003, 200 с.

[4] Л. Н. Антонова, Т. И Шульга, и К. Г. Эрдынеева, *Психологические основания реализации здоровьесберегающих технологий в образовательных учреждениях*. Москва: Изд-во МГОУ, 2004, 100 с.

[5] Ю. К. Бабанский, и М. М. Поташник, *Оптимизация педагогического процесса (в вопросах и ответах)*. Київ: Радянська школа, 1984, 287 с.

[6] Ю. К. Бабанский, *Оптимизация процесса обучения (общедидактический аспект)*. Москва: Просвещение, 1977, 256 с.

[7] Е. А. Багнетова, «Формирование профессионально-педагогической культуры здоровья студентов педагогического вуза», дис. канд. пед. наук: 13.00.08. Сургут, 2004.

[8] В. А. Бароненко, и Л. А. Рапопорт, *Здоровье и физическая культура студента*. Москва: Альфа-М, 2003.

[9] Л. І. Безугла, «Організація самостійної роботи з формування культури здоров'я студентів вищих педагогічних навчальних закладів», авторф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2009.

[10] О. З. Блавт, «Інформативні показники рівня фізичного здоров'я та фізичної підготовленості студентів ВНЗ», в *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр.* Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2012, № 11, с. 14–18.

[11] И. Г. Бердников, «Теоретические основы формирования валеологической культуры личности учителя», автореф. дис. д-ра пед. наук. Москва, 1998.

[12] Т. Є. Бойченко, «Структура змісту інтегративного курсу», у *Валеологія – наука про здоровий спосіб життя: інформ.-метод. зб.* А. І. Погребняк, відп. за вип. Київ: Укр. центр здоров'я, 1996, Вип. 1, с. 19–20.

[13] И. И. Брехман, *Валеология – наука о здоровье.* Москва: ФиС, 1990.

[14] Б. И. Бутенко, «Новое в понимании здоровья», *Теория и практика физической культуры.* № 7, с. 19–22, 1988.

[15] Вайнер Э. Н. *Валеология,* 5-е изд. Москва: Флинта, Наука, 2008.

[16] Н. В. Васильева, *Обучать, сохраняя здоровье. Педагогические условия организации учебного процесса в школе: учебно-методическое пособие.* Санкт-Петербург: СПбАППО, 2008.

[17] Г. П. Васянович, «Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект)», дис. д-ра пед. наук, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Київ, 1997.

[18] Р. Р. Вахитов, «Формирование здорового образа жизни студентов университета на основе механизмов рефлексии», автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08 спец. «Теория и методика профессионального образования». Магнитогорск, 2007. 21 с.

[19] О. Ващенко, і С. Свириденко, «Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах», *Директор школи,* № 20, с. 12–15, 2006.

[20] А. А. Вербицкий, и О. Б. Ермакова, «Школа контекстного обучения как модель реализации компетентностного подхода в общем образовании», *Педагогика,* № 7, с. 12–17, 2008.

[21] М. Я. Виленський, В. В. Черняев, «Гуманитарные ориентиры физической культуры в подготовке специалистов», *Педагогическое образование и наука*, № 3, с. 14–18, 2002.

[22] А. К. Вишнякова-Вишневецкая, «Образовательная среда высшего учебного заведения как фактор развития личностных компетенций учащихся, дис. канд. пед. наук, Санкт-Петербург, 2010.

[23] Г. І. Власюк, «Виховання у старшокласниць прагнення до здорового способу життя», дис. канд. пед. наук, Київ, 1995.

[24] І. В. Волкова, О. Є. Марінушкіна, Л. Д. Покроєва, З. В. Рябова «Становлення шкіл сприяння здоров'ю». – Харків : ХОНМІБО, 2007. – 40 с.

[25] Д. Є. Воронін, «Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті», *Педагогіка, психологія та медико-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*, № 2, с. 25–28, 2006.

[26] С. В. Гаркуша, «Теоретичні та методичні засади формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій», дис. д-ра пед. наук, Черн. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Чернігів, 2015.

[27] О. Г. Глагощук, «Педагогічні умови вдосконалення культури зміцнення здоров'я студентів у системі фізичного виховання у вищому навчальному закладі», автореф. дис. канд. пед. наук, НПУ ім. М. П. Драгоманова, Київ, 2008.

[28] В. П. Горащук, «Формування культури здоров'я студентів педагогічного університету», у *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр.* Н. В. Гузій, ред. Київ, 2001, вип. 5, с. 177–182.

[29] Г. П. Грибан, «Оцінювання ефективності впровадження моделі методичної системи фізичного виховання студентів–аграріїв», у *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр.* Харків: ХДАДМ (ХХІІ), 2012, № 11, с. 27–30.

[30] Г. П. Грибан, «Фізичне виховання студентів аграрних вищих навчальних закладів: монографія. Житомир: Рута, 2012.

[31] Л. К. Грицюк, А. В. Лякішева, «Формування здоров'язберігаючої компетентності в майбутніх соціальних педагогів» *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*, № 13, с. 143–146, 2010.

- [32] В. С. Грушко, *Основи здорового способу життя*. Тернопіль, 1999.
- [33] Р. С. Гуревич, «Використання сучасних технологій навчання у ЗВО», *Теорія і практика управління соціальними системами*, № 2, с. 3–10, 2014.
- [34] *Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті*. Київ: Шкільний світ, 2001. 24 с.
- [35] Р. С. Гуревич, «Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах», автореф. дис. д-ра пед. наук, Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України, Київ, 1999, 42 с.
- [36] Л. Й. Давыдова, «Роль физической активности в сохранении здоровья» на *Молодь в умовах нової соціальної перспективи*, Житомир, 2007, ч. 1, с. 200–202.
- [37] А. В. Домашенко, «Організаційно-педагогічні засади системи фізичного виховання студентської молоді України», дис. канд. фіз. виховання, Львів, 2003.
- [38] О. Д. Дубогай, і П. Б. Джуринський, «Компетентнісний потенціал педагогіки здоров'язбереження молоді при формуванні її особистості засобами фізичної культури», *Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт)*, Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, вип. № 10, с. 275–278, 2010.
- [39] Л. Г. Євсєєв, «Тенденція вдосконалення технології навчання з спортивно-педагогічних дисциплін», на *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. Вінниця, 2001, с. 212–214.
- [40] В. М. Єфімова, *Здоров'язберезувальні технології у контексті педагогічних досліджень*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2010-01/10yvmcpi.pdf>.
- [41] О. В. Жбанков. «Информационная система самоконтроля для дистанционного рекреативного самосовершенствования студентов». *Теория и практика физической культуры*, № 6, с. 52–54, 2002.
- [42] В. П. Зайцев, «Валеология: проблема, воспитание и образование студентов в техническом вузе», *Теория и практика физической культуры*, № 9, с. 12–14, 1998.
- [43] И. А. Зимняя, «Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования», *ВО сегодня*, № 5, с. 18, 2003.

[44] О. М. Зоріна, «Здоров'язберігаючі технології в підготовці майбутнього фахівця», [Електронний ресурс]. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, № 30-31, с. 147-151, 2011. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2011_30-31_24.

[45] І. А. Зязюн, «Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти», *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. № 25, с. 13–18, 2005.

[46] Г. Є. Іванов, «Роль фізичної культури в формуванні здорового способу життя студентів технічного вузу», *Педагогіка, психологія, мед.-біол. проблеми фіз. вих. і спорту*, № 10, с. 29–34, 2003.

[47] Л. М. Ізбаш, «Формування культури здоров'я студентів у системі фізичного виховання коледжу»: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.07 / Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2017.

[48] Л. М. Ізбаш, «Організація здоров'язберігаючого простору як складової фізичного виховання студентів політехнічного коледжу», *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомилинського. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр.* Миколаїв, 2011, вип. 1.35, с. 71–74.

[49] А. И. Калоша, «Формирование культуры здоровья младших школьников в процессе физкультурно-оздоровительной деятельности в условиях радиационного загрязнения», автореф. дис. канд. пед. наук. Брянск, 2012. 26 с.

[50] Н. Калька, і С. Макаренко, «Здоров'язберігаючі компетенції педагога в умовах сучасного освітнього простору», *Освіта регіону*, № 4, 2013.

[51] Д. Э. Касенок, «Формирование нравственных ценностных ориентаций здорового образа жизни старшеклассников», дис. канд. пед. наук. Витебск, 1998.

[52] Ю. В. Кинкадзе, «Социально-педагогические аспекты формирования здорового образа жизни и физической культуры», дис. канд. пед. наук. Тбилиси, 1990.

[53] С. В. Кириленко, «Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників:», дис. канд. пед. наук, Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2004.

[54] Т. Г. Кириченко, «Формування здорового способу життя студентів педагогічного вузу в процесі фізичного виховання», дис. канд. пед. наук. Київ, 1998.

[55] О. М. Коберник, «Проектна технологія: можливості застосування в освіті», *Педагогіка вищої та середньої школи*, вип. 36, с. 11–18, 2012.

[56] Л. Ковальчук, «Формування культури здоров'я як умова запобігання виникненню синдрому емоційного вигоряння педагога (аспект дослідження культури професійного мислення)», *Вісник Львівського університету. Серія: Педагогічна*, вип. 28, с. 3–15, 2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Ped_2012_28_3. Дата звернення: 13.02.2019.

[57] М. М. Ковтонюк, «Теоретичні і методичні засади фундаменталізації загальнопрофесійної підготовки майбутнього учителя математики», автореф. дис. д-ра пед. наук. Вінниця, 2014.

[58] А. М. Коломієць, і І. О. Мазайкіна, «Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання особистісно зорієнтованих технологій навчання». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dspace.vntu.edu.ua/handle/123456789/2213>. Дата звернення: 21.03.2019.

[59] В. Г. Кремень, *Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати*. Київ: Грамота, 2005.

[60] Т. Ю. Круцевич, *Теорія і методика фізичного виховання*. Київ: Олімпійська літ., 2008.

[61] Н. В. Кузьміна, *Професіоналізм личности преподавателя и мастера производственного обучения*. Москва: Высш. шк., 1990.

[62] О. А. Лавріненко, «Тенденції розвитку ідей педагогічної майстерності вчителя: теорія і практика (середина XVI – кінець XX): дис. ... д-ра пед. наук, Київ, 2009.

[63] Леонтьев Д. А. Ценностные представления в индивидуальном и групповом сознании: виды, детерминанты и изменения во времени. Психологическое обозрение. 1998. № 1. С. 13–25.

[64] В. Н. Литвинов, Л. Д. Чуб, и Ю. Ю. Зенцева, «Характеристика некоторых современных методов количественного определения и оценки уровня здоровья», на *Здоров'я та освіта: проблеми та перспективи*. Донецьк : ДонДУ, 2000, с. 53–57.

[65] А. Г. Маджуга, «Теория и практика формирования культуры здоровья студентов в контексте личностно-центрированной образовательной парадигмы», на *Здоровье и образование в XXI веке*. Москва: Изд-во РУДН, 2004, с. 235–236.

[66] С. С. Макаренко, «Формування мотивації досягнень в структурі мотиваційної сфери особистості вчителя», *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*, вип. 1, с. 314–323, 2013.

[67] Б. А. Максимчук, «Сутність, зміст і структура професійної педагогічної компетентності», на *Współczesna nauka. Nowe perspektywy*, Warszawa, 2014, cz. 3/2, s. 73–83. URL: <http://bit.ly/2rl8Zzf> (дата звернення: 31.04.2017).

[68] Б. А. Максимчук, «Формирование у студентов мотивации к валеолого-педагогической деятельности», *Молодой учёный*. Казань, № 6, с. 651–653, 2015.

[69] Б. А. Максимчук, «Формування валеологічної компетентності майбутніх фахівців: теоретичний аналіз поглядів вітчизняних та зарубіжних учених» *Порівняльна професійна педагогіка*. Т. 6, № 4, с. 84–91, 2016.

[70] А. Маслоу, *Мотивация и личность*. 3-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2008.

[71] Е. П. Митина, «Здоровьесберегающие технологии сегодня и завтра», *Начальная школа*, № 6, с. 56–59, 2006.

[72] Е. П. Митина, «Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях», *Вопросы психологии*, № 4, с. 45–48, 1997.

[73] Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/36322/>. (дата звернення: 21.06.2018).

[74] М. О. Носко, і С. В. Браташ, «Педагогічні основи застосування здоров'язбережувальних технологій у навчальному процесі на уроках фізичної культури в загальноосвітніх школах», *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, № 1, с. 116–119, 2013.

[75] В. В. Овчарук, «Здоров'я, здоров'язбереження та здоров'язберігаюча компетентність у контексті поглядів вітчизняних та зару-

біжних вчених» у *Порівняльна професійна педагогіка*, Т. 8, вип. 4, 2018.

[76] В. В. Овчарук, «Науковий аналіз проблеми створення здоров'язберігаючого середовища вищої школи», *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*, вип. 10(104), с. 65–71, 2018.

[77] В. В. Овчарук, «Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів ВНЗ», у *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди»*: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2012, вип. 27, с. 187–191.

[78] В. В. Овчарук, «Сутність, структура та психолого-педагогічні чинники створення моделі формування здоров'язберігаючої компетентності» на *XLVII науково-технічна конференція підрозділів Вінницького національного технічного університету* (2018) Вінниця, 2018, с. 776–781. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/allvntu/index/pages/view/zbirn2018>.

[79] В. В. Овчарук, «Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів ВНЗ», на *Міжнародна науково-методична інтернет-конференція «Інноваційні педагогічні технології у підготовці майбутніх фахівців з вищою освітою: досвід, проблеми, перспективи»*. Вінниця: ВНТУ, 2013.

[80] В. В. Овчарук, і В. Г. Овчарук, «Формування здоров'язберігаючого середовища для студентів ВНЗ», на *XLV науково-технічна конференція підрозділів Вінницького національного технічного університету* (2016) [Електронне мережне наукове видання]: збірник доповідей. Вінниця: ВНТУ, 2016, с. 33–41.

[81] С. О. Омельченко, *Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків*. Луганськ: Альма-матер, 2007.

[82] В. М. Оржеховська, «Педагогіка здорового способу життя», *Шлях освіти*, № 7, с. 11–12, 2004.

[83] А. В. Осіпцов, І. В. Макущенко, В. М. Пристинський, С. С. Макущенко, і І. М. Мельник, «Історичні та філософсько-гуманістичні аспекти формування валеологічного світогляду в навчально-виховному процесі», у *Педагогіка, психологія та медико-*

біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, С. С. Єрмаков, Ред. Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2007, № 11, с. 246–249.

[84] Г. П. Пастушек, «Формирование здорового образа жизни студенток педагогического вуза средствами физической культуры», автореф. дис. канд. пед. наук. Минск, 1992.

[85] Пищулин, «Модель выпускника университета», *Педагогика*, № 9, с. 22-27, 2002.

[86] В. В. Приходько, і В. П. Кузьмінський, *Креативна валеологія: концепція і педагогічна технологія формування студентів технічних і гуманітарних спеціальностей як будівничих власного здоров'я*. Дніпро: Дніпропетровський нац. гірничий ун-т, 2004.

[87] Н. А. Рыбачук, «Теория и технология формирования культуры здоровья студентов», дис. д-ра пед. наук. Краснодар, 2003.

[88] І. Салук, «Рівень фізичного здоров'я студентів технічного вищого навчального закладу», на *Проблеми активзації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення*, IV Всеукр. наук.-практ. конф. Львів: ЛДІФК, 2004, с. 123-125.

[89] Т. В. Самусь, «Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки», дис. кан. пед. наук. Глухів, 2016.

[90] М. П. Севрюк, А. Т. Ціпов'яз, і Т. І. Лошицька, «Залучення студентів технічних ЗВО до занять фізичною культурою і спортом з метою формування здорового способу», *Педагогіка, психологія та мед.-біол. проб. фіз. виховання і спорту*, № 21, с. 73–80, 2005.

[91] М. І. Селезінка, В. М. Улізько, і І. І. Файчак, «Формування фізичної культури та валеологічних переконань студентів технічного ЗВО з метою збереження та укріплення здоров'я», у *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* Київ: Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, 2006, вип. 48, с. 57–61.

[92] Г. И. Семикин, «Создание здоровьесберегающей среды ВУЗа (опыт МГТУ им. Н. Э. Баумана)», *Гуманитарный вестник*, № 2, 2012. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://hmbul.ru/articles/18/18.pdf>. (дата звернення: 28.02.2019).

[93] С. М. Симоненко, «Содержание и способы формирования валеологической культуры будущего учителя в вузовской профессиональной подготовке», дис. канд. пед. наук, Уссурийский гос. пед. ин-т. Уссурийск, 2002.

[94] Н. К. Смирнов, *Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе*, 2-е изд., испр. и доп. Москва: АРКТИ, 2006.

[95] Н. К. Смирнов, «Психологические аспекты педагогической валеологии в образовании», *Здоровье и образование*. Санкт-Петербург, 1994, с. 32–33.

[96] І. Д. Смолякова, «Формування здорового способу життя студентів у системі фізичного виховання вищого технічного навчального закладу», автореф. дис. канд. пед. наук. Київ, 2010.

[97] Е. В. Степкина, «Формирование валеологического самосознания будущего учителя на начальном этапе профессиональной подготовки», автореф. дис. канд. пед. наук. Волгоград, 2001.

[98] Л. Д. Столяренко, и В. Е. Столяренко, *Психология и педагогика для технических вузов*. Ростов н/Д: Феникс, 2001.

[99] Л. Ф. Тихомирова, «Теоретико-методические основы здоровьесберегающей педагогики», дис. д-ра пед. наук. Ярославль, 2004.

[100] И. И. Сулейманов, *Введение в теорию физической культуры*. Омск: ОГИФК, 1991.

[101] Л. П. Сущенко, «Здоровий спосіб життя людини як об'єкт соціального пізнання», дис. канд. філософ. наук. Запоріжжя, 1997.

[102] Н. В. Тамарская, С. В. Русакова, и М. Б. Гагина, *Управление учебно-воспитательным процессом в классе (здоровье сберегающий аспект)*. Калининград: Изд-во КГУ, 2002.

[103] О. В. Тимошенко, Г. П. Грибан, і В. П. Краснов, «Аналіз причин низького рівня фізичного стану студентів спеціальних медичних груп», *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія: Фізичне виховання та спорт*, т. 1, вип. 139, с. 180–182, 2016.

[104] А. О. Тіняков, «Психолого-педагогічний потенціал фізичної культури і спорту у вихованні навичок лідерства студентів вищих навчальних закладів», *Теорія і практика управління соціальними системами*, 2016, с. 100–114.

[105] О. Л. Трещева, «Формирование культуры здоровья личности в образовательной системе физического воспитания», дис. д-ра пед. наук, Сиб. гос. ун. физ. культуры и спорта. Омск, 2003.

[106] В. І. Філінков, «Система професійно-прикладної фізичної підготовки фахівців машинобудівної промисловості», дис. канд. фіз. вих. Львів, 2003.

[107] В. А. Фрицюк, «Професійний саморозвиток як психолого-педагогічна категорія», *Педагогічний дискурс*, вип. 18, с. 248–253, 2015.

[108] К. С. Хруцкий, «Аксиологический подход в современной валеологии», дис. кан. философ. наук. Великий Новгород, 2000.

[109] О. Н. Худолій, *Загальні основи теорії і методики фізичного виховання*. Харків: ОВС, 2007.

[110] В. І. Шахов, «Теоретико-методологічні основи базової педагогічної освіти майбутніх учителів», дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / В. І. Шахов. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, – Тернопіль, 2008. – 480 с..

[111] Б. М. Шиян, і О. М. Вацеба, *Теорія і методика наукових педагогічних досліджень у фізичному вихованні та спорті*. Львів: Богдан, 2008.

[112] В. А. Ядов, *Методология и методика социологического исследования*. Тарту: ТГУ, 1969. 281 с.

[113] Bailey, *Physical education for learning*. Continuum International Publishing Group, 2010.

[114] L. W. Green, «Health education models. Behavioral health» in *A handbook of health enhancement and disease prevention*. New York, 1984, p. 160–184.

[115] Jorgensen U. *Fremtidige profiler i ingeniørarbejde og uddannelse (Future profiles in engineering work and education)*. Copenhagen: IDA, 2003.

фактори професійного навчання на здоров'язбереження студентів (професійна зацікавленість у матеріальній стороні буття, її вдосконаленням, перетворенням енергії, розумінні законів руху, механіки і динаміки, підвищена потреба у заняттях ФК і спортом). Зміст освіти до професійних потреб студентів було впроваджено шляхом формування таких знань: а) вироблення навичок саморегулювання; б) вироблення особистого арсеналу релаксації; в) формування інстинктивної потреби у періодичній зміні положення тіла, самоорганізації фізкультурних хвилинок; г) засвоєнню навиків мінімальної лікувально-фізкультурної самопомоги (самомасажу поперекового та шийного відділу хребта тощо).

Отже, моделювання педагогічних умов формування здоров'язберігаючої компетентності студентів ТЗВО засобами фізичного виховання може мати кілька аспектів: ієрархічне моделювання діяльності й активності учасників («Структурна модель → компоненти здоров'язбереження → педагогічні умови + ресурси → форми освітньої діяльності → педагогічні технології – педагогічні техніки (вправи, ігри, рухи тощо) → «професійний Я-образ»); структурна модель ПУ, яка визначає міру впливу спеціально створених і фонових ПУ. В обох випадках центральним компонентом моделювання системи формування здоров'язберігаючої компетентності студентів засобами фізичного виховання є сам студент, а точніше – образ його я, який і виступає основним мотиваційно-ресурсним джерелом фізичного та духовного самовдосконалення.

Основні наукові результати другого розділу монографії відображені в публікаціях авторів [30–35].

Список використаних джерел

[1] Е. Н. Алексеева, *Валеологическая подготовка студентов в процессе физического воспитания*. Москва, Берлин: Директ-Медиа, 2015.

[2] Ш. А. Амонашвили, *Педагогическая симфония*. Москва: МЦР, 2002.

[3] Л. Н. Антонова, Т. И. Шульга, и К. Г. Эрдынеева, *Психологические основания реализации здоровьесберегающих технологий в образовательных учреждениях*. Москва: Изд-во МГОУ, 2004.

[4] Ю. К. Бабанский, и М. М. Поташник, *Оптимизация педагогического процесса (в вопросах и ответах)*. Київ: Радянська школа, 1984.

[5] Ю. К. Бабанский, *Оптимизация процесса обучения (общедидактический аспект)*. Москва: Просвещение, 1977.

[6] О. Г. Бражнич, «Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи», дис. канд. пед. наук. Кривий Ріг, 2001.

[7] Н. В. Васильєва, *Обучать, сохраняя здоровье. Педагогические условия организации учебного процесса в школе: учебно-методическое пособие*. Санкт-Петербург: СПбАППО, 2008.

[8] Д. Є. Воронін, «Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті», *Педагогіка, психологія та медико-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*, № 2, с. 25–28, 2006.

[9] Л. І. Воротняк, «Педагогічна технологія формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. канд. пед. наук», Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2008.

[10] Г. В. Гегель, *Энциклопедия философских наук*. В 3-х т. Москва: Мысль, 1975.

[11] О. Г. Глагощук, «Педагогічні умови вдосконалення культури зміцнення здоров'я студентів у системі фізичного виховання у вищому навчальному закладі», автореф. дис. канд. пед. наук, НПУ ім. М. П. Драгоманова, Київ, 2008.

[12] Ю. П. Гуцко, *Введение в энциклопедию здоровья и долголетия*. Москва, Минск: Кольцо, 1993.

[13] О. Дурманенко, «Аналіз поняття «педагогічні умови» в контексті моніторингу виховної роботи у вищому навчальному закладі», *Молодь і ринок*, № 7 (90), с. 135–138, 2012.

[14] Н. Н. Завидівська, «Професійно-прикладні основи формування здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів економічного профілю», автореф. дис. канд. пед. наук. Київ, 2002.

[15] Ибн Сина (Авиценна). *Канон врачебной науки*, 2-е изд., кн. 1. Ташкент: ФАН, 1981.

[16] Л. М. Ізбаш, «Формування культури здоров'я студентів у системі фізичного виховання політехнічного коледжу»: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.07 / Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2017.

[17] М. С. Каган, *Человеческая деятельность (опыт системного анализа)*. Москва: Политиздат, 1974.

[18] Я. А. Коменский, *Педагогическое наследие*. М.: Педагогика, 1987, 416 с.

[19] Т. П. Камынина, «Формирование учебно-проектной деятельности студента в образовательном процессе», дис. канд. пед. наук. Оренбург, 2006.

[20] И. Кант, *Сочинения*. Москва: Мысль, 1966, т. 5.

[21] С. В. Ким «Валеологическая безопасность научно-методической деятельности специалиста сферы физкультурного образования. Научно-методическое пособие». СПб.: Шатон, 2003, 203с.

[22] С. В. Кириленко, «Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників:», дис. канд. пед. наук, Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2004.

[23] Н. А. Красноперова, «Педагогическое обеспечение формирования здорового образа жизни студентов», *Теория и практика физической культуры*, № 6, с. 16–19, 2005.

[24] П. Ф. Лесгафт, *Руководство по физическому образованию детей школьного возраста. Избранные труды*. Москва: ФиС, 1987.

[25] Д. Локк, «Мысли о воспитании», в *Педагогическое наследие: Я. А. Коменский, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И. Г. Песталоцци*, сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. Москва: Педагогика, 1989, с. 145–179.

[26] Б. А. Максимчук, «Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів у процесі фізичного виховання», на *Nauka I Utworzenie XXI Stulecia : Teoria, Praktyka, Innowacje*. Opole, 2013, cz. 3/3, с. 11–19. URL: <http://bit.ly/2rFk4hj> (дата звернення: 31.04.2017). – Назва з екрана.

[27] Б. А. Максимчук, *Педагогічне проектування процесу формування валеологічної компетентності майбутніх учителів у процесі фізичного виховання*. Вінниця: Планер, 2016.

[28] В. М. Манько, «Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін», у *Соціалізація особистості зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Київ: Логос, 2000, вип. 2, с. 151–153.

[29] А. Маслоу, *Мотивация и личность*. 3-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2008.

[30] В. В. Овчарук, «Аналіз ставлення студентів ВНТУ до здорового способу життя та фізичного виховання», у *Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. пр.* Вінниця: ВДПУ, 2014, вип. 17, с. 230–235.

[31] В. В. Овчарук, «Використання методів моделювання в тренувальному процесі кваліфікованих спортсменів-легкоатлетів», у *Фі-*

зична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. пр. Вінниця: ВДПУ, 2011, вип. 12, т. 2, с. 191–196.

[32] В. В. Овчарук, «Відношення студентів технічного ВНЗ до здорового способу життя», на *Aktualne naukowe badania. Od teorii do praktyki*. Warszawa: Diamond trading tour, 2014. S. 8–13.

[33] В. В. Овчарук, «Особливості рухової підготовленості студентів факультету електроенергетики та електромеханіки ВНТУ», *Молодий вчений*, № 7, с. 63–66, 2015.

[34] В. В. Овчарук, «Педагогічні умови формування здоров'язберігаючої компетентності студентів засобами фізичного виховання», в *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2018, вип. 12 (106), серія 15, с. 67–73.

[35] В. В. Овчарук, і Є. П. Микитюк, «Формування фізичної культури студентів в освітянському процесі технічного вузу», на *Гуманізм та освіта*. Вінниця: ВНТУ, 2010.

[36] И. И. Парчевская, «Педагогические условия формирования валеологических потребностей студентов», дис. канд. пед. наук. Ставрополь, 2001.

[37] В. В. Приходько, і В. П. Кузьмінський, *Креативна валеологія: концепція і педагогічна технологія формування студентів технічних і гуманітарних спеціальностей як будівничих власного здоров'я*. Дніпро: Дніпропетр. нац. гірнич. ун-т, 2004..

[38] Р. Т. Раевский, и С. М. Канишевский, *Здоровье, здоровый и оздоровительный образ жизни студентов*. Одесса: Наука и техника, 2008.

[39] Ж.-Ж. Руссо, «Эмиль или о воспитании», *Педагогика*, с. 199–296, 1989.

[40] Н. А. Рыбачук, «Теория и технология формирования культуры здоровья студентов», дис. д-ра пед. наук. Краснодар, 2003.

[41] І. Салук, «Рівень фізичного здоров'я студентів технічного вищого навчального закладу», на *Проблеми активації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення*, IV Всеукр. наук.-практ. конф. Львів: ЛДІФК, 2004, с. 123–125.

[42] Т. В. Самусь, «Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки», дис. кан. пед. наук. Глухів, 2016.

[43] М. П. Севрюк, А. Т. Ціпов'яз, і Т. І. Лошицька, «Залучення студентів технічних ЗВО до занять фізичною культурою і спортом з

метою формування здорового способу», *Педагогіка, психологія та мед.-біол. проб. фіз. виховання і спорту*, № 21, с. 73–80, 2005.

[44] М. І. Селезінка, В. М. Улізько, і І. І. Файчак, «Формування фізичної культури та валеологічних переконань студентів технічного ЗВО з метою збереження та укріплення здоров'я», у *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* Київ: Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, 2006, вип. 48, с. 57–61.

[45] С. Г. Сериков, «Обеспечение паритета образованности и здоровья учащихся в теории и практике образования», дис. д-ра. пед. наук. Челябинск, 2002.

[46] Н. К. Смирнов, *Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе*, 2-е изд., испр. и доп. Москва: АРКТИ, 2006.

[47] Н. К. Смирнов, «Психологические аспекты педагогической валеологии в образовании», *Здоровье и образование*. Санкт-Петербург, 1994, с. 32–33.

[48] І. Д. Смолякова, «Формування здорового способу життя студентів у системі фізичного виховання вищого технічного навчального закладу», автореф. дис. канд. пед. наук. Київ, 2010..

[49] О. Л. Трещева, «Формирование культуры здоровья личности в образовательной системе физического воспитания», дис. д-ра пед. наук, Сиб. гос. ун. физ. культуры и спорта. Омск, 2003.

[50] В. І. Філінков, «Система професійно-прикладної фізичної підготовки фахівців машинобудівної промисловості», дис. канд. фіз. вих. Львів, 2003.

[51] С. В. Халайджі, «Професійно-прикладна фізична підготовка студентів енергетичних спеціальностей», дис. канд. фіз. вих. Львів, 2006.

[52] Кэлвин С. Холл, Г. Линдсей, *Теории личности*. Москва: КСП+, 1997.

[53] Morgan C. Lloyd, *Life, Mind, and Spirit: Emergent Evolution*. London: Williams and Norgate, 1925.

[54] С. Rogers, «A Theory of therapy, personality and interpersonal relationships in the client-centered framework», *Psychology: A study of a science*, № 3, 1959.

[55] J. Sandler, «The Concept of the Representational World», *Psychoanalytic Study of the Child*, no. 17, p. 128–145, 1962.

Дослідно-експериментальна робота підтвердила ефективність розробленої педагогічної методики, що дозволила створити в навчальному процесі з фізичного виховання якісно нові умови освітньої діяльності, сформувані здоров'язберігаючу компетентність студентів технічних закладів вищої освіти засобами фізичного виховання, спрямованість на освоєння і реалізацію цінностей в цій сфері. Студенти експериментальної групи перейшли на більш високий рівень суб'єктності, фізичної і функціональної підготовленості, цінності змісту освіти з фізичного виховання стали сутнісною складовою їхньої життєдіяльності, основою професійно-особистісного розвитку. До кінця експерименту 80 % респондентів експериментальної групи мали необхідний і високий рівень розвитку здоров'язберігаючої компетентності студентів технічних закладів вищої освіти засобами фізичного виховання. У контрольній групі рівневі відмінності не зазнали будь-яких істотних змін, необхідний і високий рівень формування здоров'язберігаючої компетентності студентів технічних закладів вищої освіти засобами фізичного виховання спостерігався у 32,5 % студентів. У цілому результативність освітнього процесу в експериментальній групі виявилася гарною, а в контрольній групі незадовільною.

Основні наукові результати третього розділу монографії відображені в публікаціях авторів [21–24].

Список використаних джерел

- [1] Т. А. Алексеєнко, і В. В. Сушанко, *Основи педагогічного експерименту і кваліметрії*. Чернівці: Рута, 2003.
- [2] М. Т. Білуха, *Методологія наукових досліджень*. Київ: АБУ, 2002.
- [3] В. М. Бойчук, Л. Л. Коношевський, О. Ю. Сагадіна, «Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки вчителів до профорієнтаційної роботи», в *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ, Вінниця: Планер, 2017, вип. 49, с. 67–72.
- [4] В. В. Вербовський, *Як правильно підготувати наукове дослідження*. Луганськ: Альма-матер, 2007.
- [5] П. М. Воловик *Теорія імовірностей і математична статистика в педагогіці*. Хмельницький: ХГПА, 2010.
- [6] С. У. Гончаренко *Педагогічні дослідження: методичні поради молодим науковцям*. Київ, Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008.

- [7] С. У. Гончаренко, «Про критерії оцінювання педагогічних досліджень», *Шлях освіти*, № 1, с. 2–6, 2004.
- [8] Ю. К. Демьяненко, и И. И. Петрушевский, *Рекомендации по организации и проведению экспериментальных и исследований физической подготовленности военнослужащих*. Л.: ВККИФК, 1977.
- [9] В. І. Євдокимов, Т. П. Агапова, І. В. Гавриш, і Т. О. Олійник, *Педагогічний експеримент*. Харків: ОВС, 2001.
- [10] А. М. Єріна *Методологія наукових досліджень*. Київ: МОН, 2004.
- [11] О. В. Клименюк, *Виклад та оформлення результатів наукового дослідження*. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007.
- [12] О. В. Клименюк, *Технологія наукового дослідження*. Київ: Аспект-Поліграф, 2006.
- [13] Т. В. Кожухова, Л. Г. Кайдалова, і В. В. Шпалінський, *Основи психолого-педагогічного дослідження*. Харків: Золоті сторінки, 2002.
- [14] Л. Л. Коношевський, і І. Ю. Шахіна, *Обробка психологічних досліджень засобами ІКТ*. Вінниця: Планер, 2011.
- [15] О. В. Крушельницька, *Методологія та організація наукових досліджень*. Київ: Кондор, 2006.
- [16] Г. П. Лаврентьєва, і М. П. Шишкіна, *Методичні рекомендації з організації та проведення науково-педагогічного експерименту*. Київ: ПТЗН, 2007.
- [17] С. С. Макаренко, «Формування мотивації досягнень в структурі мотиваційної сфери особистості вчителя», *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*, № 1, с. 314–323.
- [18] Г. Мартьянова, *Аналіз і оформлення результатів педагогічного дослідження*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_NPT_2008/Pedagogica/31638.doc.htm (дата звернення: 12.05.2019).
- [19] *Методи педагогічних досліджень*. [Електронний ресурс]. Бібліотека он-лайн. Київ, МОН, 2007. Режим доступу: <https://readbookz.net/book/172/5401.html>. (дата звернення: 12.05.2019).
- [20] М. Ніколаєнко, *Наукові дослідження в університетах – визначальний чинник зростання якості освіти*. Київ: Прок-Бізнес, 2007.
- [21] В. В. Овчарук, «Експериментально-дослідницька перевірка ефективності реалізації педагогічних умов і моделі формування здо-

ров'язберігаючої компетентності студентів технічних закладів вищої освіти», *Обрії*, № 2 (47), с. 94–99, 2018.

[22] В. В. Овчарук, «Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів засобами фізичного виховання», дис. канд. пед. наук, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2019.

[23] В. В. Овчарук, «Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів засобами фізичного виховання», автореф. дис. канд. пед. наук, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2019.

[24] В. В. Овчарук, «Адаптація змісту освіти з дисципліни «Фізичне виховання» з урахуванням професійної специфіки студентів технічного профілю», у *Педагогічні науки*. Херсон, 2019, вип. LXXXVI, с. 175–179.

[25] *Основи наукових досліджень у психології*, О. В. Григор'єва (уклад.). Чернівці: Рута, 2004.

[26] Е. Панасенко, «Зміст і структура експерименту як методу наукового дослідження у теорії та практиці вітчизняної педагогіки (1945–1991 рр.)». *Рідна школа*, № 11, с. 28–35, листопад. 2011.

[27] Е. Панасенко, «Типологія експериментів у вітчизняній педагогічній науці та практиці», *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, вип. 38, с. 201–208, 2011.

[28] О. А. Кошка, і В. Ю. Красовська, *Педагогічний експеримент у системі інноваційної освітньої діяльності*. Хмельницький: ХОІП-ПО, 2014.

[29] В. Л. Пілюшенко, І. В. Шкрабак, Е. І. Славенко, *Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення*. Київ: Лібра, 2004.

[30] О. П. Рудницька, А. Г. Болгарський, і Т. Ю. Свистельнікова, *Основи педагогічних досліджень*. Київ: Експрес-об'ява, 1998.

[31] Д. М. Стеченко, і О. С. Чмир, *Методологія наукових досліджень: підручник*, 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2007.

[32] В. В. Тушева, *Основи науково-педагогічних досліджень*. Харків: Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2006.

[33] С. В. Юхимчук, і Л. М. Ваховська, *Математичні методи систем наукових досліджень*. Вінниця: ВДТУ, 1999.

Наукове видання

**Овчарук Василь Володимирович
Овчарук Віра Григорівна**

**ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

Монографія

Редактор С. Малішевська

Оригінал-макет підготовлено В. Овчаруком

Підписано до друку 07.04.2021 Формат
29,7×42¼. Папір офсетний. Гарнітура
Times New Roman.

Друк різнографічний. Ум. др. арк. 12,24.
Наклад 300 (1-й запуск 1–75) пр.
Зам № В2021-02

Вінницький національний технічний університет,
ІРВЦ ВНТУ,
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-85-32.

press.vntu.edu.ua; *email*: kivc.vntu@gmail.com.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано ФОП Барановська Т. П.
21021, м. Вінниця, вул. Порики, 7.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 4377 від 31.07.2012 р.